

”Minimala utsikter, fruktansvärda motståndare”

Hundra år sedan OS-seglingarna i Nynäshamn

2012 var det etthundra år sedan de olympiska seglingarna i vattnen utanför Nynäshamn. Jubileet firades i somras under Classic boat meet, faktiskt i närvaro av några av deltagarbåtarna, däribland Kitty, svensk succébåt i tiometersklassen. Även 2012 var OS-år. Efter större idrottsarrangemang är det lätt att känna mättnad. Jag tänker att det beror på mediernas rapportering. En tilldragelse som till exempel London-OS 2012 finns genom medierna överallt och tar aldrig slut. Det var väl bättre förr?

Efter några dagars bläddrande på Kungliga biblioteket skrotar jag min teori om den svenska dagspressens rapportering från OS-seglingarna 1912 som en sansad historia. Tonläget visar sig väl så uppskruvat, men inte på grund av seglingen i sig. Det berodde snarast på nationskampen. Kappseglingen var sista gren på OS-programmet och med en god insats kunde Sverige gå förbi USA och bli bästa nation. Och svenskar hade visat framfötterna förr. Vid OS-seglingarna 1908 knep Sverige en silvermedalj. USA, å andra sidan, kunde bara vänta och se på; seglingarna avgjordes helt utan amerikanskt deltagande. Inte heller deltog några båtar från Storbritannien, nationen som vann samtliga seglingsguld 1908.

Seglare av alla nationer

Uppdraget att arrangera OS-seglingar hade gått till KSSS som genast infogade dem i sitt eget program med regattaseglingar. Den internationella regattaveckan 1912 inleddes därför på ett formidabelt sätt den 20 juli klockan elva med de olympiska kappseglingarna i Nynäshamn och avslutades med en lysande supé och prisutdelning på restaurang Hasselbacken den 27 samma månad.

Tävlingsorten Nynäshamn hade valts av flera orsaker. Orten kunde sedan 1909 nås från Stockholms central med Nynäsbanan. Resan tog inte mer än 65 minuter. Nynäshamn erbjöd även utmärkt markservice. Inför tävlingarna var det ett och annat som skulle ordnas. I stationshuset hade ett dygnet runtöppet presscentrum inrättats. Där fanns elva telefonapparater och telegraflinjer via två direktkablar till Stockholm. Fartyget Saga hade chartrats som reporterbåt för att skjutsa journalister ut till tävlingsbanorna. I efterhand kritiserade delar av den tyska presskåren trängseln ombord på Saga. Man invände mot den stora kontingenten icke-reportrar som medföljde, möjligen avsåg man medlemmar från KSSS.

Från de extrainsatta Stockholmstågen bolmade röken. Järnvägshotellet hade gjorts om till regattaexpedition. Badhotellet och Grand var tagna i anspråk för mat och övernattnig, likaså skolhusen. Marknaden på privatrum var bottenskrapad. Det hela liknade julevangeliet: en bädd stod inte att få även om den uppvägdes med guld, skrev signaturen Tjalve i Aftonbladet. Vid järnvägshotellet restes ett jättetält med hall i fornnordisk stil för mottagningsfesten på kvällen före tävlingsstart. 600 gäster smorde kråset och olympiaseglingarnas hederspresident prins Wilhelm höll tal om farans tjusning och kärleken till havet. Alla var där, från finansvärldens spetsar till målaren Anders Zorn. Aftonbladets utsände beskrev ett sällan skådat folkliv: "Vart man vände sig, såg man seglare, seglare av alla nationer". De tillresta var att gratulera. "Den fredliga håla som Nynäs i vanliga fall är, är som förbytt" konstaterade Dagens Nyheter. 302 fartyg var på samma gång församlade vid bryggorna. Festivalstämningen var ett faktum på den sörmländska badorten. Spelen kunde börja.

En lätt bris drog in från nordost

Seglingarna avgjordes lördag och söndag 20 och 21 juli. Det tävlades i fyra klasser: sex, åtta, tio och tolv meter. Varje nation kunde delta med högst två båtar i varje klass. I varje klass var det två seglingar. En heatseger belönades med 7 poäng, en andraplats med 3 poäng medan trean erhöill 1 poäng. Vid lika poängtal efter två deltävlingar väntade omsegling för att skilja medaljkandidaterna åt. Måndagen 22 juli reserverades för detta.

Tjugo båtar från sex nationer kom till start. Sammanlagt deltog 109 besättningsmedlemmar, uteslutande män, av dem var 41 svenskar. Det kunde verka som en beskedlig tilldragelse, men jämfört med 1908 hade OS-kappseglingarna vuxit i storlek. Idrottsbladets utsände vittnade om en närmast ofattbar tur med vädret. Vid starten klockan elva den första tävlingsdagen rådde högsommar. En svalkande, lätt bris drog med 3-4 meter per sekund in från nordost, ökande till uppåt 6 m/s på banans öppnaste vattnen. Den andra seglingsdagen skulle vinden avta något.

Tio- och tolvetersbåtarnas bana mätte 36,2 nautiska sjömil (Bana A) medan sexorna och åttorna seglade 21,3 nautiska mil (Bana B). Banorna inleddes och avslutades med en nord-sydlig sträcka på Gårdsfjärden mellan Bedarö och Nynäs. Däremellan beskrev banorna varsin triangel som seglades motsols. Långa banan gick först i sydlig riktning förbi Viksten, runt ett märke, gjorde sedan en avstickare åt nordost, förbi Gunnarsstenarna, fram till en flaggprick varefter det bar av mot nordväst, tillbaka till Nynäshamn. I bakfickan hade arrangörerna även en stormbana, nordost om Bedarö, men den behövde aldrig användas.

”Våra utsikter äro minimala”

Den svenska pressen låg lågt i förhandssnacket. Läget sammanfattades av Dagens Nyheter: ”Våra utsikter äro minimala, motståndarna fruktansvärda”. Högst värderades chanserna i sexmetersklassen där svenskbåtarna Kerstin och Sass utmanade. Det var inte utan bekymmer som Sass kom till start. Den 18 juli, två dagar före tävling, meddelade Dagens Nyheter att båten blivit påkörd vid Dalarö. Sass hade kommit med god fart för babords halsar då hon med ett brak rammades på styrbordssidan av den finska motorbåten Miramar. Motorbåtsägare Eklund bedyrade för DN:s utsände att det hela var en olycklig omständighet på vägen hem till Kotka.

I all hast fördes Sass till Neglingevarvet, lappades ihop för att sedan ila till Nynäshamn. Men oturen höll i sig. Dagen före första seglingen led hon mastbrott varpå en reservmast fick rekvireras från Hästholmsvarvet. Det telegraferades och masten ankom senare på kvällen med tåg. Någon riktig ordning blev det aldrig på riggen - Idrottsbladet korrespondent ansåg att Sass segel stod ”bedröfligt” under tävlingarna. Trots detta knep hon en tredjeplats i första deltävlingen. Sass fick till slut segla om bronsmedaljerna i envig mot den andra svenskbåten, Kerstin, en match som Kerstin vann med bröderna Harald och Eric Sandberg och Otto Aust i manskapet. För Eric Sandberg var det andra olympiska medaljen. 1908, då tävlingarna avgjordes utanför Isle of Wight, var han del av besättningen som erövrade silvret i åttametersklassen med båten Vinga. I Nynäshamn blev det blev franskt guld genom den graciöst duvgrå båten Mac Miche med Gaston Thubé vid rodret, efter särsegling med danska båten Nurdug II.

Åttametersklassen utmålades på förhand som en kamp mellan Bengt Heymans besättning i svenskbåten Sans Atout och Norges Taifun med rorsman Thoralf Glad, men norrmännen triumferade efter att ha vunnit bägge seglatserna komfortabelt. Sverige blev tvåa före finska båten Lucky Girl. Ytterligare en svensk båt deltog i klassen: K.S.S.S. 1912. Det blev en blygsam femteplats och hon kunde ha diskvalificerats eftersom besättningen uppgick till sex man, det vill säga en man mer än vad som föreskrevs i reglerna. I pressen gjordes båten till åtlöje. Denna utlottningsbåt, en 8:a av ingenjör Haglund, var ”en fullkomlig desillusion” - oförmögen att bära segel - utom möjligen i mycket lätt väder, hette det.

Ett smärre missöde i klassen inträffade när en gast slogs överbord på ryska 8:an Norman. Det skedde efter passeringen av andra märket, i samband med uppsättning av spinnakerbommen. Emellertid fiskades besättningsmannen upp av den egna båten, veterligen oskadd.

I tiometersklassen seglade Carl Hellström svenska båten Kitty. Hon var konstruerad av Alfred Mylne, byggd 1911 och inköpt från Finland av Nils Asp. Liksom Eric Sandberg i sexmetersklassen var Hellström redan olympisk medaljör från 1908. De ingick bägge i silverbåten Vingas manskap. I Nynäshamn segrade Hellström i bägge deltävlingarna och gick i mål som odiskutabel olympisk mästare. Även ägaren Nils Asp ingick i vinnarlaget. Det krävdes omsegling för att fördela medaljerna mellan tvåan, den finska båten Nina och trean, ryska Gallina II.

Även i tolvetersklassen tonade pressen ner förväntningarna. Framför allt bävade man inför konkurrensen från Norge. Magda IX styrdes av sin ägare, Alfred Larssen, i Idrottsbladet omnämnd som tidens främste rorsman. Under olympiaårets Kielregatta hade hon avfärdat motståndarna. I det norska manskapet ingick även båtens konstruktör, Johan Anker, som hade OS-debuterat 1908 med en fjärdeplats i åttametersklassen. Nils Asp ägde en hälft även i svenska tolvan Erna Signe som med rorsman Hugo Clason höll jämna steg med sin norska motståndare på slör och läns. Men på kryssen blev svenskarna utskåpade. Norrmännen vann de två deltävlingarna och kunde korsa mållinjen 21 juli som olympiska mästare under "lifliga applåder" från åskådarna. I bägge seglingarna gick Erna Signe i mål som tvåa och dess besättning under Clasons ledning belönades med silvermedaljer. 1912 - det var Ankers första olympiska triumf. 1928 i Amsterdam skulle han ta sitt andra guld, då i sexmetersklassen, med dåvarande kronprins Olav i besättningen.

Skeppsgossefartyg

Sammanlagt blev Norge OS-seglingarnas bästa nation, men genom fina insatser gick Sverige ikapp och förbi USA i nationskampen, åtminstone om man räknade så kallade olympiska poäng. Förenade staterna hade alltså fler guldvinnare i spelen efter seglingarna. Sverige vann dock ett större antal medaljer. Själva medaljutdelningen för seglarna fick dock anstå några dagar.

OS-regattan var slut men seglarfesten fortsatte utan avbrott. Den 22 juli kappseglades långa OS-banan av flottans tre så kallade skeppsgossefartyg: Jarramas, Najaden och Gladan. På kvällen var det bankett på badhotellet och sedan, klockan sex morgonen därpå eskaderseglade 144 båtar mot Sandhamn. Man fortsatte under veckan med kappseglingar på Kanholmsfjärden för att slutligen runda av på restaurang Hasselbacken på södra Djurgården lördagen 27 juli med supé och olympisk medaljutdelning. Den olympiska rörelsens förgrundsgestalt, Pierre de Coubertin, deltog i ätandet och höll tal på engelska och franska. Där var 240 gäster, bland dem prinsparet Wilhelm och Maria. Det var lite kuriöst med guldmedaljerna, för bara rorsmännen i de vinnande båtarna mottog medaljer i äkta guld, övriga i manskapen fick hålla till godo med medaljer av förgyllt silver. Båtgäarna gick inte lottlösa utan erhöll var sin minnesplakett ur prinsessan Marias hand.

Einar Spetz

Vidare läsning

Bolling, H. & Yttergren, L. (2012). *Stockholmsolympiaden 1912: tävlingarna - människorna - staden*. Stockholm: Stockholmia.

Jönsson, Å. (2012). *Vägledning till Solskensolympiaden*. Stockholm: Klocktornet.

Mallon, B. & Widlund, T. (2009). *The 1912 Olympic Games: results for all competitors in all events, with commentary*.

Jefferson, N.C.: McFarland. 2nd ed.

